

17-го Июня 1922г. Гомель
ПРЕЗИДЕНТУ ГУБВИСОЛЮМА

7

ДОРОГОЙ СЭР.

Отвечая на ваше письмо за №4893 мы желаем особ
масло, полученное нами от Губместтранспорта абсолютно
пригодно для употребления в нашей грузовике систе
и так как они сказали нашему шоферу, что у них име
такое масло мы были вынуждены необходимое нам мас
для того, чтоб наша машина могла работать.

Я имею в моей конторе образец масла, отпущенно

купленно
, не окуп
бы мы пр
ранспорт
е части
лько во
вели ели
Губместт
ть его на
большою

для американского персонала находится по пути в Го
желательно, чтоб вы дали необходимое распоряжение в
их грузовик из нашего гаража для Троицкой ул.

Бескорыстно ваш

ДН И МЕ ТЛИНД

28

**ГОМЕЛЬ, АКТ 4: ДАПАМОГА, ДЫ
НЯ ТАМ, НЯ ТЫМ, НЯ ТАК**

Насадзілі гузакоў. — Абсалютны недавер да
савецкай улады. — Крадуць усё. — Какава а
пятай раницы. — Калядныя радасьці. — Дзе
гуртуецца буржуазія. — Бяз суму будзе расста
ваньне

Амерыканскі «Форд» пачаў зьніжаць хут
касьць перад чыгуначным пераездам, калі
вялікі сабака раптам скочыў з узбочыны пад
пярэдняе кола. На календары быў канец ліста
пада. Сьнег, які падтаяў за дзень, пад вечар
падмарозіла, і дарога была пакрытая нябачным

тонкім шкельцам лёду. Аўтамабіль страціў кіраваньне, машыну панесла ўбок, яна зьбіла жалезны слупок, уляцела ў прыдарожную канаву й перакулілася.

Джон Мэйтланд паведамляў у Маскву:

У машыне, апроч мяне, быў шафёр Бабіляк, упаўнаважаны Драгунскі й інспэктар дзіцячых дамоў Чарлябосаў. Усе ацалелі, хаця й насадзілі сабе добрых гузакоў. Мы вырашалі пакінуць шафёра вартаваць машыну, а самім дабірацца ў Гомель па дапамогу. З «Форду» зьнялі ўсе здымныя часткі й перанеслі ў суседнюю хату. Рэшту шляху да Гомеля, 17 вёрстаў, дабіраліся на сялянскім возе.

Мэйтланд безупынна выяжджаў у раёны, каб на свае вочы пераканацца ў патрэбах дзіцячых дамоў і паглядзець, як арганізаваная дапамога. Досьвед навучыў кіраўніка акругі не давараць ніякім абяцанням, справаздачам і тлумачэньням без праверкі. У скарзе ў Маскву старшыня губвыканкаму ацаніў гэта як «абсалютны недавер АРА да прадстаўнікоў савецкай улады».

Яшчэ на верасьнёўскай сустрэчы ў губвыканкаме Нэйбах катэгарычна запатрабаваў езьдзіць толькі разам з упаўнаважаным:

Тав. Нэйбах: Я выпадкова ўведаў, што м-р Мэйтланд езьдзіў у Старадуб аўтамабілем. Я прасіў бы надалей рабіць паездкі па чыгунцы й разам з нашым прадстаўніком. У нашай губэрні ёсьць крымінальны бандытызм, і на м-ра Мэйтланда

магчымы напад як на прадстаўніка арганізацыі, у якога могуць быць з сабою тыя ці іншыя сумы. Такі напад адбіўся б на ўзаемадачыненьнях РСФСР і АРА. Другая частка просьбы – гэта паездка з нашым прадстаўніком. Старшыні павятовых выканкамаў, як напрыклад у Старадубе, ня маюць інструкцыі аб ўзаемадачыненьнях з АРА, і могуць узьнікнуць непаразуменьні.

М-р Мэйтланд: Адзначае, што ведаў пра бандытызм і рызыку паездкі ўзяў на сябе.

Тав. Нэйбах: Паўторна падкрэсьлівае, што напад тым ня менш прывёў бы да ўскладненьня, і таму яшчэ раз прашу м-ра Мэйтланда езьдзіць не аўтамабілем, а цягніком і з нашым прадстаўніком.

М-р Мэйтланд: Што да паездак на аўтамабілі, дык яны спыняюцца ўвогуле з прычыны надыходу зімы. Што да прадстаўніка ўладаў, надалей буду езьдзіць зь ім.

Новы «Форд» Гомельская акруга атрымала яшчэ ў канцы лета. Аўтамабілем можна было даехаць туды, дзе не было чыгункі, за раз наведаць некалькі мястэчак. Пакуль дарогі не замяло, Мэйтланд не сьпяшаўся выконваць парадку Нэйбаха й перасаджвацца на чыгунку, але на кампанію Драгунскага мусіў пагадзіцца.

У выніку ўпаўнаважаны ледзь не зламаў карак, набіў гузакоў, што ніяк не спрыяла цеплыні пачуцьцяў да няўрымсьлівых амэрыканцаў. Ня надта цёплыя пачуцьці да савецкіх афіцыйных асобаў абуджалі паездкі і ў Мэйтланда:

У Рагачове, у дзіцячым доме, я налічыў 13 ложкаў на 40 дзяцей, амаль безь бялізны. На адным ляжала 9-гадовае дзіцё зь вельмі цяжкаю формаю сыфілісу. Улады, якія дазвалялі трымаць хворага разам зь іншымі дзецьмі, праяўляюць злачынную нядбайнасьць. Яшчэ тры ўстановы з Рагачова прыслалі заяўкі на пяцьдзясят паек кожная. Калі я наведаў іх, дык налічыў толькі 46 чалавек ва ўсіх трох месцах агулам. У Жлобіне праверка засьведчыла, што амаль усю пайку АРА зьядалі двое сямнаццацігадовых сыноў загадчыцы дзіцячага дому.

Пасьля паездкі Мэйтланда ў Чэрыкаў улады мусілі звольніць загадчыка дзіцячага дому, які скраў усе амэрыканскія пасылкі. Мэйтланд катэгарычна прарэчыў прапановам уладаў частку паек выдаваць пэрсаналу, не дазваляў прадаваць прадукты дзеля аплаты выдаткаў, дзяліць на часткі альбо зьмешваць рацыёны. Як засьведчыла новая працяглая інспэкцыйная паездка напрыканцы лістапада, такая патрабавальнасьць давала плён:

Я вярнуўся зь вельмі цікавага падарожжа па ўсходняй частцы акругі, дзе правяраў розныя ўстановы, якія атрымліваюць нашыя грузы. Амаль паўсюдна бяз вынятку я пабачыў, што размяркоўваюцца нашыя прадукты вельмі добра, фактычна нашмат лепей, чым я спадзяваўся.

Яшчэ ў кастрычніку прыйшло паведамленьне, што Гомельская акруга атрымае 4 тысячы

бесплатных паек для дзяцей і хворых. Прадукты былі дастаўленыя ў дзіцячыя дамы. Мэйтланд пісаў:

Дзеці асабліва цешыліся з какавы й белага хлеба. У адным доме дзеці займалі чаргу ў стапоўку а 5-й раніцы, хаця сьняданак давалі а 9-й. Адусюль прыходзяць падзякі за нашыя прадукты. Нашая квота цяпер павялічаная да 5 тысяч (паек), і мы імкнёмся размяркоўваць яе сярод дзяцей, аддаючы ім перавагу перад хворымі дорослымі.

Кіраўнік акругі адзначаў яшчэ адзін аспект:

Гэтая форма дапамогі за два месяцы зрабіла больш для прэстыжу АРА й любові насельніцтва да арганізацыі, чым уся гадавая праца даставы пасылак.

Перад Калядамі Гомельская акруга атрымала пяцьдзясят пасылак для дабрачыннага разьмеркаваньня. Іх уручылі самым гаротным сем'ям гомельцаў. На Каляды й Новы год кіраўнік акругі наведаў елкі й раздаваў падарункі ў дзіцячых дамах:

Было надзвычай усьцешна чуць падзякі ад нават самых малых дзетак, якія толькі навучыліся гаварыць, але разумеюць, што гэта амэрыканскі народ праз АРА штодня корміць іх, і голад іх больш не грызе, як усё жыцьцё раней, і нават за такі кароткі тэрмін можа бачыць зьмены ў

большай рухавасьці й лепшым выглядзе дзяцей. Кіраўнікі ўстановаў не шкадуць пахвалаў рацыёну АРА й з энтузіязмам гавораць пра яго ўплыў на дзяцей.

Уплыў адчувала і ўлада. У лістох у Маскву Нэйбах дакладваў пра добры ўраджай, адсутнасьць голаду і ўцекачоў, поўны парадак у даверанай яму губэрні, якому, аднак, існавала пагроза:

Неабходна спыніцца на палітычна шкодным моманце справы, які выяўляецца ў групуваньні вакол АРА яўна варожых, буржуазных элемэнтаў з магчымымі адсюль непажаданымі наступствамі. Прэзыдыюм Гомельскага губвыканкаму настойліва ставіць пытаньне аб ліквідацыі працы АРА ў Гомельскай губэрні.

Да ліста прыкладалася стэнаграма перамоваў з Мэйтландам, копія пастановы губвыканкаму й пратакол мэдычнае камісіі. Дапамога дзіцячым дамам у лісьце ня згадваецца, але да аргумэнтаў пра адсутнасьць голаду і ўцекачоў дадаецца сьвежы: шкодная мэдычная дапамога.

Галоўны лекар Менскай акругі Ралф Герц яшчэ ў чэрвені прапанаваў адчыніць у Гомелі аддзяленьне мэдычнай акругі. Аднак ніякіх дадатковых складоў для лекаў ад мясцовых уладаў Мэйтланд не атрымаў. Дапамога прыйшла ад тых, хто не абавязаны быў яе даваць: чыгуначнікі прапанавалі свой склад на тэрыторыі дэпо. Новы склад аказаўся дастаткова

вялікі й для прадуктаў, і для вопраткі, і для мэдыкамэнтаў. Да Новага году ў Гомель паступіла шэсьць вагонаў шпітальнага рыштунку й лекаў.

Старшыня губвыканкаму скардзіўся:

Абсталяваньне й лекі аднаасобна разьмяркоўваюцца лекарам Ралфам Герцам, а той асабліваю ўвагу надае чыгуначным шпіталям, хаця іх у 10 разоў менш, чым губэрскіх. Адмаўляецца перадаваць адразу ўсе лекі губэрскаму аддзелу аховы здароўя, а патрабуе, каб галоўныя лекары шпіталёў праяжджалі й асабіста атрымлівалі мэдыкамэнты й абсталяваньне. Лінія гэтая вядзе да дыскрэдытацыі ў вачох працаўнікоў установаў савецкай улады, асабліва калі прыняць пад увагу, што лекары – удзячны матэрыял для ўспрыняцьця такой лініі.

У Маскве гомельскіх просьбаў зноў не задаволілі. Ці то яшчэ быў ня час сварыцца з кіраўніцтвам АРА, ці то раздражнялі порсткія правінцыялы, якія ставілі пад сумнеў рашэньні цэнтру, ці то ў кожным разе набліжаўся час закрыцьця ўсіх апэрацыяў...

Новая эканамічная палітыка між тым стала адчувацца й на Гомельшчыне. Напачатку 1923 году Мэйтланд пісаў:

Умовы ў акрузе палепшыліся, і гэтак паляпшэньне працягваецца. Зразумела, яшчэ багата хто носіць вопратку з падручных матэрыялаў, але насельніцтва ў цэлым нашмат лепш апранутае,

чым летась. Адрамантаваны шэраг будынкаў. Ёсць сьведчанні, што мясцовыя ўлады намагаюцца захоўваць санітарныя ўмовы ў горадзе й акрузе. Мост праз рэчку, якому больш за трыста гадоў, рамантуецца, амаль скончаная новая электрастанцыя, якая зможа падаць энэргію ў радыюсе пяці вёрстаў ад Гомелю.

Мэйтланд з захапленнем піша пра пляны пабудаваць трамвайную лінію да Навабеліцы, паставіць вялікі палац, дзе месціліся б органы ўлады й праводзіліся губэрскія сходы. Паводле ацэнкі амэрыканца, дзелавая актыўнасьць узрасла «цудоўным чынам»: запрацавалі тэкстыльная фабрыка ў Клінцах, запалкавая ў Навабеліцы, пачалася вытворчасць сельскагаспадарчых машынаў і прыладаў. Рынак і крамы, паведамляе ён, заваленыя фабрычнымі вырабамі.

Перамены да лепшага закрунулі дзіцячыя дамы, асабліва ў Гомелі. Араўцы ўнеслі карэктывы ў свае праграмы: асноўная дапамога пайшла ў аддаленыя мястэчкі й гарады, дзе мала што змянілася. Праз адзін абзац пасья захаплення зьменамі, якія прынёс нэп, Мэйтланд піша:

Умовы ў некаторых дзіцячых дамох жалівыя. Дзеці ня маюць дастаткова адзеньня проста каб цалкам апрануцца, ня кажучы ўжо пра тое, каб апрануцца цёпла. Адночы вельмі халодным ранкам я наведваў дом, дзе шмат вокнаў былі бяз шкла, дзеці абляпілі адзіную напаленую печку,

і яна была ў такім стане, што з-за дыму няшмат чаго было відаць. Не хапала ложкаў, дзеці спалі па двое й нават па трое пад адной коўдрай. Прасьцінаў не было, і было немагчыма падтрымліваць чысьціню адзеньня альбо коўдраў, бо нельга было іх памыць.

Канфлікты з губвыканкамам працягваліся, але чым далей ад Гомелю, тым прасьцей было знайсці агульную мову мясцовым уладам і амэрыканцам. Пасья падарожжа ў Рагачоў, якое ледзь не каштавала пасажырам «Форду» жыцьця, павятовы выканкам прыслаў афіцыйную просьбу ў гомельскую кантору АРА:

Дзіцячыя дамы Рагачова й павету патрапілі ў цяжкі стан: вострая нястача прадметаў першай неабходнасьці. Няма сукенак для дзяўчатак, абутку, гарнітураў для хлопчыкаў. Дзеці ня могуць наведваць школу. Расьце колькасьць захворваньняў. Становішча робіцца безвыходным. Патрабуецца хуткая й істотная падтрымка.

Да рагачоўскага ліста быў прыкладзены сьпіс патрэбных рэчаў: паліто, блюзкі, штаны, панталёны, кальсоны, абутак, зімовыя шапкі, прасьціны, ручнікі, наўлечкі, матрацы, коўдры, насыпкі...

Калі дапамога пачала паступаць (таксама праз АРА ў Гомелі зьявіліся й тэкстыльныя наборы для самастойнага шыцьця адзеньня), у губвыканкаму зьявіўся новы аргумэнт: амэрыканская дапамога шкодная для тэкстыльнай

прамысловасьці, бо зьнізіцца попыт на яе прадукцыю.

Нягледзячы на перашкоды, амэрыканцы працавалі ў Гомелі да самага заканчэньня дзейнасьці АРА. Мэйтланд пісаў у справаздачы:

У якасьці заключэньня: праца АРА тут стварыла пачуцьцё павагі да амэрыканскага народу й да мэтадаў працы амэрыканцаў. Вялікая колькасьць людзей эмігруе штогод адсюль у Амэрыку, і яны возьмуць з сабой успамін пра тое, як Амэрыка прыйшла на дапамогу ў час вялікае патрэбы.

На ўспамін гомельскім уладам амэрыканцы пакідалі свае аўтамабілі. У сярэдзіне чэрвеня ўпаўнаважаны Драгунскі падпісаў акт прыёму, ацэнкі й перадачы тэхнікі ў гараж губвыканкаму:

У наяўнасьці маюцца наступныя аўтамабілі: адзін грузавік сыстэмы «Ўайт», машына на хадзе, мае 35% зношанасьці, продажная цана 2500 рублёў золатам. Два легкавыя аўтамабілі сістэмы «Форд». Адна з машынаў на хадзе. Аўтамабілі маюць 65% зношанасьці. Максымальна магчымая продажная цана 125 рублёў золатам кожная.

Упаўнаважаны ацэньваў ня проста дзьева машыны з запасам асобных прыналежнасьцяў у дваццаць разоў менш за грузавік — так ацэньваўся амэрыканскі разьвіталы падарунак. У канцы чэрвеня ў штаб-кватэры ў Маскве быў падпісаны «Агульны мэмарандум №80»:

Гомельская акруга закрытая 21 чэрвеня. Пэрсанал прыбудзе ў Маскву 24 чэрвеня.

Апошні дакумэнт у архівах за подпісам Драгунскага — ягоная заява на звальненьне з пасады ўпаўнаважанага пры АРА. Дата падпісам — 1 ліпеня 1923, нашмат пазьней, чым хацеў ён сам і чым дамагаўся кіраўнік Гомельскай акругі Джон Мэйтланд.

Тут іхныя жаданьні ўпершыню цалкам супалі, але гэта ўжо ня мела значэньня.